

ANNALES SCIENTIA POLITICA

ROČ. 3, Č. 1, 2014

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Roč. 3, č. 1, 2014

Annales Scientia Politica, roč. 3, č. 1, 2014

Vedecký recenzovaný časopis vydávaný Inštitútom politológie
Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

Inštitút politológie

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity

Ul. 17 novembra 1

080 78 Prešov

asp@unipo.sk

<http://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ipol/asp>

Šéfredaktor:

Prof. PaedDr. Jaroslav VENCÁLEK, CSc.,

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Redakčná rada:

Prof. Johann Pall ARNASON,

Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovy, Praha (ČR)

Prof. PhDr. Ján KELLER, CSc.,

Fakulta sociálnych štúdií, Ostravská univerzita, Ostrava (ČR)

Prof. PhDr. Darina MALOVÁ, CSc.,

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava

Prof. nadzw. dr. hab. Agnieszka PAWŁOWSKA,

Zakład politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego (Poland)

Doc. PhDr. Nikolaj DEMJANČUK, CSc.,

Filozofická fakulta, Západočeská univerzita, Plzeň (ČR)

Prof. Kathleen SCHERF, PhD.,

Thomson Rivers University, Kamloops (Canada)

Doc. PhDr. Irina DUDINSKÁ, CSc.,

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Doc. PhDr. Vladislav DUDINSKÝ, PhD.,

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Doc. PhDr. Alexander DULEBA, CSc.,

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Doc. PhDr. Gita GEREMEŠOVÁ, PhD.,

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Doc. PhDr. Jelena PETRUCIOVÁ, CSc.,

Fakulta sociálnych štúdií, Ostravská univerzita (Czech Republic)

Zodpovedný redaktor:

Mgr. Ondrej MARCHEVSKÝ, PhD.

Redakcia:

Ing. Martin LAČNÝ, PhD.

PhDr. Irina KOZÁROVÁ, PhD.

PhDr. Vladimír DANČIŠIN, PhD.

Mgr. Ondrej MARCHEVSKÝ, PhD.

Za obsah a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú jednotliví autori.

© Inštitút politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2014.

ISSN 1339-0732

OBSAH

ŠTÚDIE:

Opportunities and Challenges of Non-state Dialogue across the Finnish-Russian Border Jussi LAINE	4
Regionálne črty politickej kultúry a volebného správania občanov Ukrajiny: regionalizácia alebo separácia? Anatolij KLUČKOVIČ	15
Paradoxy sekularizácie Gita GEREMEŠOVÁ	20
Habermas v kontexte filozofie vzdelávania alebo <i>Načo ešte filozofia</i> (v pedagogike)? Pavol MARCHEVSKÝ	26

ČLÁNKY:

Місцеві вибори в Україні 2010 року: загальнонаціональний та регіональний вимір (на прикладі Закарпатської області) Юрій О. ОСТАПЕЦЬ	38
Public Administration in the Field of Culture in the Directory Epoch of the Ukrainian People's Republic (December 1918 - 1920) Vasyl M. KUPRIYCHUK	42
Ефективна кількість партій в Україні (1991 – 2012) Наталія А. ШЕСТАК	47
Presadzovanie zásad trvalo udržateľného rozvoja ako procesu prekonávania koristníckeho princípu v kultúre a inštitút spoločenskej zodpovednosti firiem Helena MELKUSOVÁ	52
Idea pomerného zastúpenia Vladimír DANČIŠIN	59
Transnacionalizácia diskusie o spravodlivosti a Európska únia Ľubomír DUNAJ	64

RECENZIE:

Reinhard Marx: Kapitál. Plaidoyer pre človeka Gita GEREMEŠOVÁ.....	69
--	----

INFORMÁCIE A SPRÁVY:

Medzinárodný grantový projekt pod gesciou Inštitútu politológie FF PU Michal CIRNER – Irina DUDINSKÁ	71
Časopis Annales Scientia Politica za oceánom – ohlas v zahraničnom periodiku Gabriel SZÉKELY	73

REGIONÁLNE ČRTY POLITICKEJ KULTÚRY A VOLEBNÉHO SPRÁVANIA OBČANOV UKRAJINY: REGIONALIZÁCIA ALEBO SEPARÁCIA?

ANATOLIJ KLUČKOVIČ

Katedra politológie a verejnej správy
Fakulta spoločenských vied
Užhorodská národná univerzita
Email: klanat@mail.ru

Abstract:

Distinctions of electoral behavior among different regions of Ukraine are analyzed in the article. The election results in the period 1991 – 2012 made it possible to conclude that the fundamental importance of regional factors is present in the system of electoral preferences of citizens. The main reasons and factors of ideological differences among the regions are presented. Main attention is paid on the clarifying the regional polarity of political culture and electoral behavior of citizens according to an axis "east – west".

Keywords:

Ukraine, Elections, Regions, Political culture, Electoral behavior, Political party.

Ukrajina prechádza ťažkou fázou postsovietskej transformácie ako na úrovni fungovania politických inštitúcií, tak aj na úrovni ideologicky a politicky zameraných občanov. Táto skutočnosť je obzvlášť viditeľná vo volebnom procese, nakoľko voľby sa stávajú ústrednou kategóriou, prostredníctvom ktorej sa naplňajú očakávania občanov ohľadom budúceho smeru vývoja krajiny. Voľby sú zo strany občianskej spoločnosti vnímané aj ako dôležitá schopnosť ovplyvňovať politický systém.

Počas obdobia nezávislosti sa na Ukrajine konalo päť prezidentských (1991, 1994, 1999, 2004-2005, 2010) a šesť parlamentných volieb (1994, 1998, 2002, 2006, 2007, 2012). Zovšeobecnené hodnotenie výsledkov volieb pre obdobie rokov 1991 – 2012 umožňuje dospieť k záveru o zásadnom význame regionálnych činiteľov v systéme volebných preferencií občanov.

Počas rokov ukrajinskej nezávislosti sa volebný proces premieňal na medziregionálnu konkurenciu, niekedy aj na antagonistický tuhý boj lídrov, strán a regiónov. Dôležité otázky štátneho rozvoja sa zo strany politikov vyhlasovali a aj naďalej vyhlasujú v rovine regionálnej polarizácie podľa osi „východ – západ“. Najmä v roku 2013 bola takou zásadnou otázkou podpísania Asociačnej dohody o pridružení Ukrajiny do Európskej únie.

Uvedená regionálna polarita sa prejavuje predovšetkým v zložitých obdobiach dejín Ukrajiny a počas politických kríz. Posledné nebezpečenstvo vnútorného rozštiepenia bolo mimoriadne aktuálne počas politického zápasu v prezidentských voľbách v roku 2004. Historik J. Vermenyč (Верменич, 2005, s. 136) po týchto udalostiach vyslovil nasledovný záver: „Udalosti, Oranžovej revolúcie“ už po niekoľkokrát potvrdili, že regionálna polarizácia na Ukrajine dosiahla potenciálne nebezpečnú úroveň. Regionálne elity sa orientujú na odlišné modely budovania

národnosti, majú odlišné vonkajšie orientácie. Najhoršie je to, že táto bipolarita často zohráva úlohu „drobných“ peňazí v politických hrách, a preto má tendenciu posilňovať sa“.

Na základe výsledkov prezidentských volieb v roku 2004 bola Ukrajina rozdelená do dvoch častí. Volebná mapa z roku 2004 dosvedčila víťazstvo Viktora Juščenka v západných a centrálnych oblastiach, a Viktora Janukovyča – na východe a juhu krajiny (Obrázok č. 1).

Obrázok č. 1: Regionálne rozloženie volebnej podpory V. Juščenka a V. Janukovyča v prezidentských voľbách v roku 2004.

Zdroj: Біличенко, 2010.

Všetky nasledujúce predvolebné kampane sa vyznačovali radom regionálnych rozdielov, ktorý bol načrtnutý vo voľbách v roku 2004.

Prezidentské voľby 2010 boli svojráznym pokračovaním volieb z roku 2004. Prozápadná kandidátka Júlia Tymošenkova zvíťazila v rovnakých oblastiach a regiónoch, v ktorých kedysi zvíťazil aj Viktor Jušenko. Východné a južné regióny hlasovali v prospech proruského kandidáta Viktora Janukovyča (Obrázok č. 2).

Obrázok č. 2: Regionálne rozloženie volebnej podpory V. Janukovyča a J. Tymošenkovej v prezidentských voľbách v roku 2010.

Zdroj: Біличенко, 2010.

Posledné parlamentné voľby v roku 2012 vo všeobecnosti potvrdili regionálne rozdelenie volebnej mapy Ukrajiny, ktorá sa vytvorila v minulých rokoch (Obrázok č. 3). Výnimkou sa stala Zakarpatská oblasť, kde väčšinu hlasov získala Strana regiónov. Podľa straníckych zoznamov získali opozičné strany (VZ „Baťkivščina“ a „Svoboda“) väčšinu hlasov v 15 regiónoch, ale podľa množstva mandátov, v súlade so straníckymi zoznamami a väčšinovými obvody, zvíťazila Strana regiónov.

Obrázok č. 3: Regionálne rozloženie volebnej podpory Strany regiónov, Všeukrajinské združenie „Baťkivščina“ a „Svoboda“ v parlamentných voľbách v roku 2012.

Zdroj: Партії-переможці, 2012.

Výsledky volieb z rokov 2004, 2010 a 2012 teda potvrdzujú prítomnosť regionálnej diferenciácie volebného správania elektorátu podľa osi „východ – západ“.

Avšak regionálna diferenciácia na Ukrajine je značne zložitejšia ako stereotypné rozdelenie na západnú a východnú Ukrajinu. Nemožno pritom

nebrať do úvahy existenciu ďalších dvoch veľkých regiónov - stred a juhu - ktoré sa vyznačujú spoločnými, ale aj odlišnými črtami s východom a západom. Túto regionálnu diferenciáciu je možné reflektovať aj medzi východom a západom. Napríklad na západe sa rozlišujú štyri podoblasti - Haličina, Volyň, Bukovina a Zakarpatsko, pričom volebné správanie obyvateľov Zakarpatska viditeľne vyniká na volebnej mape západných oblastí.

Empirické štúdie ukazujú, že Ukrajina je dosť heterogénna krajina, čo sa odráža na kultúre, mentalite a politickej identifikácii občanov (Tabuľka č. 1). Z tohto dôvodu je rozdelenie na regióny značne relatívne, ale v porovnávacích štúdiách sa sotva venuje pozornosť všetkým odlišnostiam a variáciám medzi oblasťami.

Tabuľka č. 1:

Rozdelenie charakteristík v oblastiach, percentá

Oblasti	Každodenné využitie ukrajinského jazyka	Etnické menšiny	Nábožnosť	Proruské orientácie
Ternopiľská	99,22	2,13	98,84	1,74
Ivanofrankivská	96,09	4,51	94,96	7,79
Rivnenská	95,82	2,63	96,39	6,67
Ľvovská	93,03	3,92	93,88	2,97
Volynská	92,15	3,42	90,67	12,23
Vinnická	90,33	4,6	76,92	19,73
Zakarpatská	86,36	12,43	89,53	9,26
Chmeľnická	84,66	7,38	84,55	9,91
Žytomyrská	84,14	6,7	69,29	4,25
Poltavská	80,91	3,01	68,13	26,21
Čerkaská	77,62	5,64	67,69	25,04
Černovická	73,64	31,63	90,91	27,07
Kyjevská	69,43	3,99	70,97	23,55
Černihivská	56,83	3,13	65	40,59
Kirovohradská	52,15	4,53	71,55	23,26
Sumská	39,72	4,01	58,65	48,09
Kyjev	18,69	4,96	54,74	37,63
Charkovská	15,89	6,25	57,52	43,36
Dnipropetrovská	15,68	5,52	67,31	43,54
Chersonská	13,63	4,29	61,04	38,68
Odeská	9,95	12,69	70,74	62,56
Mykolajivská	6,57	5,08	43,2	53,3
Záporožská	6,5	9,99	60,00	44,29
Luhanská	2,82	7,02	60,09	62,14
Donecká	2,64	6,33	59,06	62,93
Krym	1,39	15,87	63,59	70,43
Ukrajina	52,53	6,96	72,50	31,05

Zdroj: Погоріла, 2004.

Väčšina vedcov (Романюк, 2010, s. 41-43) súhlasí s tým, že Ukrajina je rozdelená do štyroch regiónov s rôznymi historickými tradíciami, rôznymi typmi politickej kultúry a špecifickým volebným vedomím (Tabuľka č. 2).

Tabuľka č. 2:
Regióny Ukrajiny

Regióny Ukrajiny	Územné jednotky (oblasti)
Západný región	Volynská, Zakarpatská, Ivanofrankivská, Ľvovská, Rivnenská, Ternopiľská, Černovická
Stredný región	Kyjevská, Vinnická, Kirovohradská, Poltavská, Chmeľnická, Čerkaská, Žytomyrská, Sumská, Černihivská;
Východný región	Dnipropetrovská, Záporožská, Luhanská, Charkovská, Donecká
Južný región	Chersonská, Mykolajivská, Odeská a Krymská autonómna republika

Napriek tomu je regionálna identita západnej a východnej Ukrajiny najviac zdôraznená, významná v kolektívnom vedomí, masmédiách, politickom diskurze a vedeckej literatúre. Táto diferenciácia najviac ovplyvňovala a aj v súčasnosti ovplyvňuje spoločenské a politické procesy súčasnej Ukrajiny.

Základom regionálnych rozdielov je regionalizmus politickej kultúry občanov Ukrajiny. Dôležité je zdôrazniť príčiny a faktory ideovo-hodnotových rozdielov medzi regiónmi Ukrajiny. Regionalizmus politickej kultúry na osi „východ - západ“ sa prejavuje v rozličných oblastiach.

Po prvé - v oblasti politických hodnôt, nakoľko v sebe spája dva protikladné hodnotové systémy - východný a západný. Pre súčasnú Ukrajinu je celkovo charakteristický priaznivý postoj k západoeurópskym politickým hodnotám. Nemožno však prehliadnúť badateľné črty mentality a kultúry východných národov, zvlášť orientáciu na charizmatických vodcov, paternitu a podriadenie sa cirkvi (čo je charakteristické pre východ Ukrajiny).

Samuel Huntington (Huntington, 2011) vo svojej knihe *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* odkazuje na Ukrajinu ako jednu z konfliktných krajín, kde sa stretávajú dve civilizácie - západná a pravoslávna. Ako vizuálne potvrdenie svojho tvrdenia používa Samuel Huntington výsledky hlasovania v prezidentských voľbách z roku 1994 (Obrázok č. 4).

Obrázok č. 4: Regionálne rozloženie volebnej podpory L. Kravčuka a L. Kučmy v prezidentských voľbách v roku 1994.

Zdroj: Біличенко, 2010.

Podstata a vymedzenie deliacej hranice od Samuela Huntingtona nie je veľmi presné vzhľadom k absencii hlbkej a komplexnejšej analýzy náboženskej situácie na Ukrajine. Napriek tomu je Huntingtonova civilizačná paradigma vhodným nástrojom pre analýzu regionálnych rozdielov medzi západnou (proeurópskou) a východnou (proruskou) časťou Ukrajiny.

Výsledky volieb v období rokov 2004 – 2012 poskytujú stabilnú deliacu čiaru, kde „západná“ časť Ukrajiny zahŕňa aj Černihivskú, Sumskú, Poltavskú a Kirovogradskú oblasť – celkovo teda 16 oblastí.

Regionálnu diferenciaciu Ukrajiny do veľkej miery ovplyvňuje aj historický kontext krajiny, nakoľko ukrajinské teritórium patrilo v priebehu histórie rôznym štátom: Rusku, Rakúsko-Uhorsku, Poľsku, Rumunsku, Československu a Maďarsku. Keď nakoniec Ukrajina získala možnosť rozvíjať sa ako nezávislý štát, vyhroutil sa problém konsolidácie ukrajinskej spoločnosti. Podľa profesora A. Haľčinského (Гальчинський, 2004), „naš štát sa v podstate nachádza na rozhraní dvoch svetov, dvoch kultúr a mentalít, dvoch rôznym spôsobom nasmerovaných civilizácií, čo samo o sebe určuje objektívnu zložitost' štátotvorného procesu, konsolidácie spoločnosti“. Počas dlhého obdobia existencie na križovatke západnej a východnej civilizácie, a tiež politických kultúr, sa na Ukrajine sformovali dva protipóly – ukrajinský (západ) a tzv. „maloruský“ (východ). Primerane k nim sa vytvorili aj dve dôležité regionálne centrá Ukrajiny: Donbas – symbolizujúci východ a Haličina – symbolizujúca západ Ukrajiny.

Po druhé – regionalizmus politickej kultúry sa prejavuje aj v oblasti štúdia, komunikácie a používania ukrajinského jazyka. Západná a stredná Ukrajina sú väčšinou ukrajinskojazyčné, kým na juhu a východe prevláda skôr ruský jazyk.

Po tretie – v oblasti geopolitickej orientácie. Západná Ukrajina sa orientuje na podporu USA, Európy, EÚ a NATO, kým pre východnú Ukrajinu sú dominantami Rusko, JEP (Jednotný ekonomický priestor) a SNŠ (Spoločenstvo nezávislých štátov).

Po štvrté – rozdiely v nábožensko-cirkevnej oblasti, ktorá sa podstatne odlišuje svojimi etnicko-konfesionálnymi zložkami. Napríklad gréckokatolíci, ktorí sa sústredili prevažne na západe Ukrajiny (v menšej miere na Zakarpatsku), sú podľa svojej dogmatickosti bližší k západoeurópskemu kresťanstvu, ktoré je späté s rímskym právom, pojmom súkromného vlastníctva a organizáciou slobodného súkromného života. Pre pravoslávne obyvateľstvo stredu, juhu a východu Ukrajiny je charakteristický kolektívny postoj k životným problémom, snaha o vytvorenie nadosobnostného cieľa, milosrdenstvo, súcit s tými, ktorí sú v núdzi, zhovievavý postoj k ľudským chybám. Môžeme hovoriť o väčšej pripravenosti gréckokatolíckeho západu krajiny, na rozdiel od pravoslávneho východu, k liberalizácii spoločnosti, privatizácii hospodárstva a trhovej konkurencii. Skutočnosť geografickej lokalizácie náboženských smerov je sama o sebe javom vcelku prirodzeným a historicky zákonitým. Avšak za podmienok politizácie nábožensko-cirkevného života sa stáva konfesionálny regionalizmus zdrojom destabilizačných a dezintegračných procesov.

Regionálne rozdiely sa posilňujú aj vzájomne sa vylučujúcimi interpretáciami sovietskej minulosti, najmä v otázke účasti Ukrajincov v II. svetovej vojne. Na západe krajiny sú vojaci Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA) hrdinovia, ktorí bojovali za nezávislosť Ukrajiny, kým na východe sú príslušníci UPA považovaní za kolaborantov nemeckej armády. Aj sociologické výskumy potvrdzujú, že súčasní občania Ukrajiny skôr podporia zmierenie sa veteránov sovietskej a nemeckej armády, ako veteránov UPA a veteránov sovietskej armády (Українська, 2006).

Regionálne rozdiely existujú aj v ideologickom uprednostňovaní. Ako v predchádzajúcich rokoch, tak aj v rokoch 2004 – 2012 je badateľná tendencia podpory politických strán ľavicového smerovania na východe a juhu, istým spôsobom aj v strede Ukrajiny. Strany centristického a pravicového ideologického spektra majú podporu obyvateľstva na západe a v strede. Je potrebné poukázať aj na sklamanie obyvateľov stredu Ukrajiny, z ktorých 23,9 % si myslí, že ani jeden politický prúd (resp. politický subjekt) nie je pre nich hodnotovo blízky (Політична, 2009).

Vo všeobecnosti, každý z týchto regiónov sa vyznačuje svojráznym geopolitickým umiestnením, osobitnými historicko-politickými skúsenosťami a sociokultúrnou svojráznosťou, čo vytvára osobitné politické subkultúry Ukrajiny.

Podľa kritérií A. Leiphardta sa dá Ukrajina zaradiť medzi pluralitné, viaczložkové spoločnosti z „rozdelenou demokraciou“. Existencia niekoľkých subkultúr v krajine pritom komplikuje vnútronárodný dialóg.

Od roku 2004 je zároveň vďaka politickým technologom rozšírený aj tzv. mýtus „rozštiepenia“ Ukrajiny, ktorý je v medzivolebných obdobiach využívaný politickými stranami a lídrami k manipulácii voličov. Tento mýtus sa periodicky aktualizuje aj na úrovni kolektívneho vedomia.

Existencia regionálnych rozdielov na Ukrajine je dlhodobo aktívnym faktorom politického správania elektorátu. Na druhej strane si myslíme, že tieto rozdiely nie sú zásadné, a pokiaľ nedochádza k ich politizácii, nie sú ani v rozpore s jednotou politického národa. K tomu, aby sa zabránilo ďalšej politizácii regionálnych rozdielov a aktualizácii mýtu „rozštiepenia“, musí politická elita presunúť svoj dôraz vo volebnej súťaži na zásadné a kľúčové otázky, rovnako tak nehlásať heslá, ktoré budú rozdeľovať, ale integrovať občiansku spoločnosť s cieľom konsolidácie ukrajinského národa.

Literatúra:

- HUNTINGTON, S. P.: The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster, 1997.
- БЛИЧЕНКО, С.: На що схожа електоральна карта України. Українська правда, 2010. Dostupné na internete: <<http://www.pravda.com.ua/articles/2010/02/24/4805944/>> [24/02/2010].
- ВЕРМЕНИЧ, Я.: Еволюція адміністративно-територіального устрою в Україні: проблеми концептуалізації. Український історичний журнал, 2005, No. 4, с. 114-145.
- ГАЛЬЧИНСЬКИЙ, А.: Схід-Захід: небезпечне передвиборче протистояння. День, 2004, No. 174. Dostupné na internete: <<http://www.niss.gov.ua/Evointeg/den29092004.htm>> [29/09/2004].
- Партія-переможці на виборах в багатомандатному окрузі за областями 28 жовтня 2012 року. Dostupné na internete: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Ukr_elections_2012_multimandate_oblasts.png> [29/10/2012].
- ПОГОРІЛА, Н.: Регіональні поділи в Україні: кілька заперечень проти дихотомії «схід-захід». Незалежний інформаційно-аналітичний ресурс «Діалог». Dostupné na internete: <<http://dialogs.org.ua/ru/project/page1332.html>> [29/06/2004].
- Політична культура: особливості регіональної самоідентифікації. Dostupné na internete: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Jul08/06.htm#_ftn1> [01/09/2009].
- РОМНЮК, А.: Електоральна карта Львівщини у міжрегіональному зрізі. Львів: ЦПД 2010.
- Українська політична культура: перспективи змін. Dostupné na internete: <<http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor14/04.htm#a1>> [11/05/2006].